

Met dank voor aanvullende informatie: Eef Arnolds, Frits Benjaminsen, Jacques Gelderblom, Thom Kuyper, Chiel Noordeloos, Jaap Wisman en uiteraard Yvonne Dijkman die de totaalijst van de excursies samenstelde.

Literatuur

- Arnolds, E., Kuyper, Th. W. & Noordeloos, M.E. (red.) 1995. Overzicht van de paddestoelen in Nederland. Uitg. Nederlandse Mycologische Vereniging.
- Van den Berg, T.A. 2003. De buitenlandse werkweek 2002. *Coolia* 46 (2): 72.
- Phillips, R. 1981. Paddestoelen en schimmels van West-Europa, Uitgeverij Het Spectrum. Utrecht/Antwerpen.
- Reumaux, P. & Moënné-Loccoz, P. 2003. Les Russules émétiques.
- Vellinga, E.C. 2003. *Chlorophyllum* en *Macrolepiota* in Nederland. *Coolia* 46 (4): 177- 188.
-

VOOR DE EEUWIGHEID Binnenlandse werkweek Bakkeveen

Rob Chrispijn¹ en Roel Douwes²

¹ Jodenweg 1, 8385 GP Vledderveen

² Kerklaan 86, 9717 HG Groningen

met bijdragen van Eef Arnolds, Nico Dam en Stip Helleman

Chrispijn, R. & Douwes, R. 2004. For eternity, the inland foray in Bakkeveen. *Coolia* 47(2): 71-78.

A report is given on the annual inland foray 2003 in Bakkeveen, 3-10 October. Despite the dry season 727 taxa were noted, among which many interesting, rare and threatened fungi. *Cortinarius subtortus*, *Entoloma insolitum* and *Symphiosirina angelicae* are reported as new for the Netherlands; *Psilocybe puberula* was found on a second and third locality.

De opzet van dit verslag is anders dan anders. Omdat wij ook al onze vinger hadden opgestoken toen de vraag werd gesteld wie iets wilde schrijven over de buitenlandse werkweek 2003, hebben we voor dit verslag enkele deelnemers gevraagd een korte impressie te mailen en dit aangevuld met eigen ervaringen, plus opmerkingen van diverse mycologen.

Gok

Het organiseren van een werkweek blijft een gok. Vooral in de loop van augustus, september wordt het spannend. Valt er voldoende neerslag? Lekkere zware onweersbuien? Of dagenlang regenachtig, stil of mistig weer? Prima, dat ziet er goed uit. Maar o wee, wanneer in september de terrasjes avond aan avond nog vol zitten of schrale winden uit de oosthoek waaien en vroege nachtvorstjes de kop opsteken. Dan krijg je het toch wat benauwd als werkweekorganisator: je voelt je bijna schuldig, al weet je dat jij er ook niets aan kunt doen.

In 2003 leken we op een regelrechte ramp af te stevenen: 32 fanatieke mycologen hebben zich gemeld en staan te trappelen om het veld in te gaan; de werkplek is O.K., de vergunningen zijn geregeld, we worden geheel verzorgd, dus willen we alleen maar paddestoelen, paddestoelen... gelukkig, beste lezers, zoals meestal, liep het ook dit jaar toch nog weer aardig goed af, zoals het vervolg zal leren. In het januarinumnummer van *Coolia* kon u in een artikel van Peter-Jan Keizer (Keizer, 2004) lezen hoe warm en hoe droog het precies was in 2003. Daaruit blijkt dat het noorden van het land minder neerslagtekort heeft gehad dan de rest van Nederland: we zaten bij toeval dus relatief gunstig.

Op de knieën

Wel was het zaak de vochtiger gebieden op te zoeken, zoals de beekdalen van Koningsdiep en Tjonger. Of bossen en heideterreinen waar keileem ondiep zit, en die daardoor vocht langer in de bovenste bodemlagen vasthouden. Een mooi voorbeeld van een dergelijk type bos is De Slotplaats bij Bakkeveen, maar ook het Lieverderbos en het Mensinghebos bij Roden behoren tot deze categorie. Laatstgenoemde bossen zijn gerenommeerde excursiedoelen, maar ook de Slotplaats past voor de toekomst in dit rijtje: het is een zeer gevarieerd bos met stukken naaldbos en gemengd bos. Deze excursie kreeg een aardig toetje: weliswaar was het theehuis De Slotplaats gesloten, maar het gazon voor het huis was zeer rijk aan paddestoelen zodat alle deelnemers daar al snel op de knieën rondkropen en aan het fotograferen sloegen: op enkele vierkante meters groeiden niet alleen verschillende *Russula*'s en *Inocybe*'s door elkaar, maar ook een zeldzame schoonheid als de Blauwe satijnzwam (*Entoloma nitidum*). Deze ernstig bedreigde satijnzwam kon deze week op vier vindplaatsen worden bewonderd!

Nieuw Allardsoog

In 1985 vond de werkweek ook al eens in Bakkeveen plaats. Toentertijd in de Volkshogeschool Allardsoog, een bastion van soberheid, eenvoud en andere oude socialistische deugden. Met name de drooglegging zorgde toen volgens de verhalen voor hilarische, middelbare-schoolachtige taferelen, waarbij thermoskannen, gevuld met andere dan de daarvoor bestemde inhoud, binnengesmokkeld werden. Omdat de Volkshogeschool, die nu als NIVON-huis door het leven gaat (en in vele opzichten gemoderniseerd is), niet beschikbaar was, zijn we uitgeweken naar het nabij gelegen conferentieoord 'Nieuw Allardsoog'. Zo'n oord dat vooral ingesteld is op bedrijven die zich 'op de hei' willen terugtrekken om nieuwe marketingstrategieën te ontwikkelen of aan 'teambuilding' en dergelijke te doen. Maar als mycologen konden we daar ook uitstekend terecht. Er was een prima werkruimte, we konden overal tafels vandaan halen om aan te werken en na enige aanpassingsproblemen had de keuken zich al snel ingesteld op onze verbazingwekkende eetlust. Mooi gelegen bovendien: aan de rand van het heidegebied de Bakkeveenster Duinen. Ook op het landgoedachtige terrein zelf was veel te vinden. Aan het eind van de week stonden er 125 soorten op de lijst voor Nieuw Allardsoog!

Zekerheid

Dit jaar hield een spreker op de nieuwjaarsbijeenkomst in Wageningen een pleidooi voor excursieprogramma's met een grotere nadruk op terreinen die hun mycologische waarde al hebben bewezen. Dat gebeurde tijdens de werkweek in Bakkeveen als vanzelf. In plaats van witte plekken-excursies werd, door de eraan voorafgaande barre meteorologische omstandigheden, gekozen voor zekerheid. Dus stonden er op het programma veel gebieden met een zekere faam. Zoals het Mensinghebos bij Roden, dat bekend staat om het voorkomen van enkele bijzondere mycorrhizapaddestoelen. Geen van die oude bekenden gunde ons het genoegen van een hernieuwde kennismaking. Wel werd er, zoals elders in dit artikel is te lezen, een olijfkleurige gordijnzwam gevonden die nieuw is voor ons land: *Cortinarius subtortus*.

Noord-Drenthe beschikt, door zijn bodemgesteldheid waar potklei plaatselijk dagzoomt, over een aantal mycologisch interessante gebieden. De meeste hiervan zijn tijdens deze werkweek bezocht. Zoals het kleibos ten noorden van Roden, waar recent ondermeer de Violette gordijnzwam (*Cortinarius violaceus*; EB) is aangetroffen. Nu waren het vooral de eikenlanen die voor mooie vondsten zorgden, zoals de in Noord-Nederland behoorlijk zeldzame Bleekgele russula (*Russula farinipes*; KW) en Geraniumrussula (*R. pelargonica*;

KW). De in héél Nederland zeer zeldzame Jodoformrussula (*R. turci*; EB) groeide op een bekende plek in een laan met dennen in Natuurschoon bij Nietap. Daar stond meer schoons. In het natte heideterreintje aan de zuidwestkant, vooral bekend als groeiplaats van Beenbreek, kwam een satijnzwam met donkere snede voor. Hij werd gedetermineerd als de Bruingerande satijnzwam (*Entoloma fuscomarginatum*; GE), een in Europa zeldzame soort van hoogvenen en volgens het Overzicht in ons land alleen bekend van een groeiplaats op Terschelling. Volgens de verspreidingsatlas is er een tweede vindplaats in Oost-Groningen (Nederlandse Mycologische Vereniging, 2000).

Lanen & paden

Een paar jaar geleden werd ontdekt dat de bermen van de Oude Norgerweg rijk kunnen zijn aan stekelzwammen. Er zijn hier inmiddels zes soorten gevonden, maar dit najaar liet alleen de Blauwzwarte stekelzwam (*Phellodon niger*) zich bovengronds zien. Gelukkig had deze berm samen met de hieraan evenwijdig lopende Hospitaallaan meer bijzonderheden in petto. Kleine trompetzwam (*Pseudocraterellus undulatus*) en Purpersnedemycena (*Mycena pelianthina*) waren al van eerdere excursies bekend. Maar behalve deze ernstig bedreigde soorten werden er deze keer ook het Gewoon varkensoor (*Otidea onotica*; BE) en de Schubbige vezelkop (*Inocybe hystrix*; KW) waargenomen. Ook al twee soorten die het de laatste decennia niet bepaald voor de wind gaat!

Bij Ravenswoud in Zuidoost-Friesland loopt een schelpenfietspad waar geregeld parasolzwammen worden gevonden. Waarom hier wel en langs zoveel andere schelpenfietspaden veel minder, is weer een van die raadsels die de mycologie zo spannend maken. Tijdens deze werkweek was de oogst aan parasolzwammen hier nogal mager. Wel werd er, onder de langs zo'n schelpenfietspad gebruikelijke vezelkoppen, een bijzondere aangetroffen, namelijk de Forse vezelkop (*Inocybe oblectabilis*; KW), meer een soort van het riviereengebied. Dat geldt ook voor de Fijngegordelde melkzwam (*Lactarius insulsus*; BE) die in dit deel van Nederland weinig wordt gezien. Ten slotte werd ook hier een groeiplaats ontdekt van de Purpersnedemycena (*Mycena pelianthina*; EB).

Vezelkoppen

Tijdens het eerste weekend van de werkweek hield Thom Kuyper een verhaal over Vezelkoppen. Hij besprak kort de indeling in verschillende secties, hun determinatiekenmerken, de ecologie en gaf aanwijzingen hoe sommige van deze kleine bruintjes toch goed in het veld te herkennen zijn. Uitgebreid kwamen ook de problemen bij het determineren aan bod, o.a. verschillende gebruikte termen voor vezeligheid van hoedbedekking, het tellen der knobbels van knobbelspoorders, het meten van de sporen en de verschillen tussen pleuro-, cheilo-, para- en caulocystiden. Het is te hopen dat Thom dit zeer informatieve verhaal nog een keer bewerkt voor de Coolia, zodat het ook voor niet-deelnemers toegankelijk wordt. Gelukkig hadden veel deelnemers gehoor gegeven aan de oproep om ook materiaal van elders mee te nemen, zodat er met de dagoogst in totaal 29 taxa van Vezelkoppen te bewonderen vielen, uiteraard voorzien van de passende namen. Dit materiaal kon ook microscopisch bestudeerd worden. Dat één-en-ander de deelnemers gestimuleerd heeft om hun krachten op de Vezelkoppen te beproeven is zeker: op de totaallijst van de werkweek zijn 32 verschillende taxa te vinden, een respectabel aantal voor het pleistoceen.

Nachtmerrie (N.D.)

U heeft dat vast ook wel eens: midden in de nacht wakker worden uit een nachtmerrie over een werkweek zonder Gordijnzwammen. Gelukkig heb ik dit schrikbeeld nooit werkelijkheid

zien worden. Want zelfs in een matig jaar als 2003 zijn er weer de nodige Gordijnzwammen uit bossen en bermen opgevest. Nieuw voor ons land was *Cortinarius subtortus*, een soort uit het ondergeslacht *Phlegmacium* die in Midden- en Noord-Europa vrij algemeen in vochtige, zure sparrenbossen voorkomt. Tijdens de werkweek werd een aantal exemplaren gevonden in een perceel ijl gemengd bos met een ondergroei van bosbes op matig vochtige bodem in het befaamde Mensinghebos. We waren hier eigenlijk op zoek naar de Kleverige amaniet (*Amanita virosa*), dus *C. subtortus* is een soort ‘bijvangst’. De hele paddestoel is in olijfgroene tinten uitgevoerd, waarbij vooral in de jonge lamellen het olijfgroen overheerst. Hij zou heel goed ‘Olijfplaatgordijnzwam’ kunnen heten, ware het niet dat die naam al voor *C. scaurus* in gebruik is. *C. subtortus* is één van de weinige Gordijnzwammen met cystiden op de lamellen. Die cystiden zijn slank spoelvormig en voor het grootste deel bedekt met heel fijne korreltjes.

Een tweede interessante soort die tijdens de werkweek een paar keer is gevonden, is de Bruingele wolgordijnzwam, *Cortinarius lanatus* (GE). Dit lijkt een Drentse specialiteit te zijn, net zoals kniepertjes, maar dan met hoed en steel. In de rest van Nederland is deze soort niet of nauwelijks aangetroffen (of niet herkend, natuurlijk). Het is een van de soorten met okergeel velum, waarvan de meeste vondsten uit wegbermen of lanen op zandgrond afkomstig zijn. Globaal genomen lijkt hij wel wat op de Bleke geelvezelgordijnzwam (*C. saniosus*), maar bij *C. lanatus* is het velum minder opvallend, de steel bleker en met een glanzende top, en de sporen een stuk korter en veel minder sterk wrattig.

Muf of pluizig (N.D.)

De laatste twee soorten die ik hier wil noemen zijn *Cortinarius conicus* (nog zonder Nederlandse naam) en *C. comptulus* (Pluizige gordijnzwam). Beide soorten zijn waarschijnlijk niet zo erg zeldzaam in Nederland, maar van beide is dat niet zo goed bekend omdat ze heel gemakkelijk met andere soorten verward kunnen worden. In de *Cortinarius Flora Photographica* (CFP) staan van beide soorten goede afbeeldingen. *Cortinarius conicus* is een broertje van de Muffe gordijnzwam (*C. hinnuleus*). Hij staat niet in het Overzicht, maar wordt niettemin regelmatig gevonden. Tijdens de werkweek is hij verzameld bij Ravenswoud. Waarschijnlijk is het de in ons land meest algemene soort uit de muffe-gordijnzwam-groep. Hij onderscheidt zich van de ‘echte’ Muffe gordijnzwam door slanker postuur, dun wit velum dat als een vliesje op de hoed(rand) en het onderste deel van de steel ligt, en de stijve, houtachtige steel. Opvallend is dat de Nederlandse collecties meestal de karakteristieke muffe aardgeur missen, en dat geldt zowel voor *C. hinnuleus* als voor *C. conicus*. Misschien lopen er in dit kikkerland toch te veel verkouden neuzen rond?

De Pluizige gordijnzwam (*C. comptulus*), ten slotte, is gewoon een klein bruintje met een wit vezelig/pluizige hoed, die in het veld makkelijk als *C. flexipes* benoemd of vertrappt zou kunnen worden. Microscopisch is eerstgenoemde echter opvallend vanwege de korte, bijna ronde sporen. Ik denk dat deze soort ook met het blote oog wel te onderscheiden is, maar dat krijg ik niet zo goed onder woorden. Dus daar schiet u niet zo veel mee op. Om toch een indruk te krijgen zou u de platen in de CFP van *C. comptulus* en *C. decipiens* (die in Nederland *C. flexipes* genoemd zou worden) eens met elkaar kunnen vergelijken.

Blauwe Meer (E.A.)

Het Leggelderveld is een natuurgebied van ruim 300 hectare tussen Dwingeloo en Hoogersmilde dat eigendom is van Vereniging Natuurmonumenten. Hiertoehoeft ook het Blauwe Meer, een diepe zandwinplas. De kleur van het glasheldere water doet inderdaad aan

een blauw bergmeer denken. Ook de omgeving is erg idyllisch en bracht menig excursieganger in hogere vakantiesferen. De plas is schilderachtig gelegen tussen sterk geaccidenteerde, beboste oevers. De bodem is plaatselijk lemig en erg voedselarm, hetgeen onder meer blijkt uit het talrijke voorkomen van Grote wolfsklaus. Het bos rond het Blauwe Meer is bij sommigen vermaard om zijn vele Hanenkammen (*Cantharellus cibarius*; KW), maar daarvan was nu geen spoor te vinden. Ook andere mycorrhizavormers waren vrij schaars, met uitzondering van Berkenboleten. De Bonte berkenboleet (*Leccinum variicolor*) stond er bij honderden en op een nat plekje groeide de zeldzame Witte berkenboleet (*Leccinum niveum*). Op verschillende plaatsen vonden we mooie exemplaren van de Rimpelige gordijnzwam (*Cortinarius lividoochraceus*; BE), een karakteristieke soort voor loofbossen op voedselarme grond. Pas na terugkeer in Bakkeveen werd ontdekt dat onder de meegenomen vruchtlichamen zich een exemplaar bevond van de Geringde vaalhoed (*Hebeloma radicosum*; BE), ook een bijzondere vondst. Op een dode lijsterbes groeiden bundeltjes roestbruine paddestoeltjes met een vliezige ring, die op het eerste gezicht voor Bundelmosklokje (*Galerina marginata*) werden uitgescholden, maar even later als het zeldzame Geringde donsvoetje (*Tubaria confragosa*; GE) werden herkend. Opmerkelijk was verder het uitbundige voorkomen van de Bruine bekerzwam (*Peziza badia*), die langs de hele lemige oever van het meer met duizenden vruchtlichamen optrad.

Paardenvijgen (E.A.)

Het Leggelderveld behoort tot de botanisch rijkste heidegebieden van Drenthe. Tijdens ons bezoek vielen vooral de grillige veenputten op met duizenden oranje vruchtstengels van Beenbreek. Het reservaat is niet zo bekend en gelegen in een rustige omgeving zonder doorgaande wegen. We hadden er vrijwel het rijk alleen. Een deel van het terrein wordt begraaasd door pony's en sommige deelnemers kregen daar associaties met Schotland of Wales. Dat beeld werd wellicht versterkt door de donkere wolken die laag aan kwamen zeilen over het weidse land om zich soms in een heftige bui te ontladen. Paddestoelen waren ook hier niet talrijk, maar er waren wel mooie dingen bij. Op bijna iedere hoop paardenvijgen groeide de Grote speldenprikzwam (*Poronia punctata*; BE), internationaal een zeldzame en bedreigde soort. Het was de eerste vondst in Drenthe (Nederlandse Mycologische Vereniging, 2000). Andere mestpaddestoelen stonden er nauwelijks. Op een oude brandplek groeide een klein, grijsbruin Breeksteeltje, zoals gewoonlijk niet te determineren in het veld. Na microscopisch onderzoek bleek het te gaan om een tweesporige variëteit van het Grijs breeksteeltje (*Conocybe moseri* var. *bisporigera*) die nog niet in het Overzicht wordt vermeld, maar bij een revisie van herbariumcollecties al wel een paar keer is aangetroffen. Routinematig werd ook een klein inktzwammetje van die plek in een doosje gestopt. Onder de microscoop bleken de sporen bezet te zijn met wratten: het Tandsporig hazenpootje (*Coprinus phlyctidiosporus*; GE), ook al niet eerder uit Drenthe vermeld.

Nadat de meeste deelnemers naar het basiskamp waren teruggekeerd, doken enkele 'diehards' nog even een moerasbosje in aan de oostzijde van de parkeerplaats. Het bleek een prachtig wilgenstruweel te zijn met oude, dooreen gekronkelde stammen. Op de bodem groeiden typische wilgensymbionten als de Koperrode gordijnzwam (*Cortinarius uliginosus*), Gele wilgengordijnzwam (*C. cinnamomeoluteus*) en Tweesporige satijnzwam (*Entoloma bisporigerum*). Op de bemoste stammen stonden overal de mooie Blauwgrijze schorsmycena (*Mycena pseudocorticola*; GE) en de minder kleurige Stronkmycena (*Mycena hiemalis*). Op één stam groeide een grote houtzwam, die op de Echte vuurzwam (*Phellinus igniarius*) leek, maar net niet helemaal. Thuis werd de paddestoel gedetermineerd als de nauw verwante, zeer

zeldzame Zwarte vuurzwam (*P. trivialis*; GE), die gebonden is aan wilgen en herkenbaar aan de vrijwel zwarte hoed met scherpe rand. De determinatie werd later bevestigd door Peter-Jan Keizer.

In Vivo Veritas (S.H.)

Bij overzichten van werkweken worden (kleine) ascomyceten vaak stiefmoederlijk bedeed. Daarom is het aardig er hier een paar de revue te laten passeren en wel in alfabetische volgorde:

Donker franjekelkje (*Dematioscypha dematiicola*). Een grijsbruin schijfje met kleurloze haren met de fenomenale afmetingen van een halve mm op een zwarte achtergrond, die zijn ontdekkingen alleen te danken heeft aan de massale aanwezigheid van de begeleidende hyfomyceet *Haplographium* sp. (kleine zwarte sprietjes met een wittig bolletje). De eerste twee dagen, toen nog voldoende daglicht voorhanden was door een gebrek aan regendreiging, is bij doelgericht zoeken op het vermeende hoofdsubstraat (door witrot aangetast hardhout) deze soort drie maal gevonden.

Haglundia perelegans. Deze soort staat niet in het Overzicht, maar komt wel voor in de Verspreidingsatlas (Nederlandse Mycologische Vereniging, 2000). Het lijkt op een harige *Mollisia* (*Mollisia olivascens*), en komt voor op sterk verrot hout. Voor mij was het een bijzondere ervaring om deze ascomycete op het terrein rond Nieuw Allardsoog aan te treffen. Ik was werkelijk met stomheid geslagen bij het zien van zoveel schoonheid op de vierkante centimeter: een olijfgroen behaard prachtig grijsblauw schijfje, dat bij mishandeling diep oranje verkleurde. Helaas was dit op de laatste dag van de werkweek toen de meeste deelnemers al naar huis waren. Waarschijnlijk was het ook meteen de laatste vondst van deze werkweek.

Hyalopeziza corticicola is eigenlijk meer een zomersoort die gespecialiseerd is op Gagel (*Myrica gale*) en groeit op twijgjes die op drooggevalen plekken liggen. Hij schijnt in heel Europa zeldzaam te zijn. Dat hij nog zo laat in het jaar is gevonden, komt mogelijk door de extreme zomer.

Microscypha arenula. (In de soortenlijst geslopen als *M. grisella* wegens nomenclatorische verwarring ter plaatse.) Dit is een zeer klein, harig bekertje op de onderzijde van Adelaarsvarenblad. Ook deze soort staat niet in het Overzicht, want hij wordt waarschijnlijk maar weinig gevonden en mogelijk moeilijk herkend als zijnde een ascomycete.

Het Bruinsporige sapbekertje, *Phaeohelotium monticola*, is minder zeldzaam dan in het Overzicht staat vermeld. Het is een fraai, tot 4 mm groot oranjegeel schijfje ('leuchtend gelb' zoals de Duitser dat noemt), dat vooral is te vinden op plekken waar recent een eikenboom aan stukken is gehakt of gezaagd. De schijfjes kunnen dan voorkomen op alle onderdelen, dus zowel op vers haksel als op bijvoorbeeld de napjes.

Symphiosirina angelicae is nieuw voor Nederland en komt voor op zaden van Berenklauw. Maar hij is nog niet officieel aangemeld, omdat ik hem nog niet heb getekend. Ik vind het verschrikkelijk om van gedroogd materiaal te tekenen. In vivo veritas!

Trends

Er zijn deze week 727 taxa verzameld en er werden gebieden bezocht die in 41 verschillende kilometerhokken lagen. Een aandachtiger blik op de totaalijst leert dat de soort die in de meeste gebieden is waargenomen niet een saprotroof is maar een mycorrhizapaddestoel, namelijk de Gewone krulzoom (*Paxillus involutus*). En dat in een jaar dat veel symbionten het moeilijker leken te hebben dan saprotrofe paddestoelen. De Gewone krulzoom werd in 37 van

de 41 km-hokken genoteerd en hij versloeg hiermee de *Helmmycena* (*Mycena galericulata*) die in 35 gebieden aanwezig was. Natuurlijk zeggen cijfers lang niet alles. De Gele aardappelbovist (*Scleroderma citrinum*) staat in de totaallijst genoteerd bij 28 gebieden, maar het was deze week niet anders dan in de rest van het seizoen: het kon soms lang duren voor je het eerste exemplaar zag! Merkwaardig ook dat de Gewone zwavelkop (*Psilocybe fascicularis*), toch een van de soorten die in ons land het meest wordt opgegeven, deze week slechts in minder dan de helft van de excursiegebieden werd gezien en zo voorbij werd gestreefd door een soort als de Bleke moeraszwavelkop (*P. elongata*). Natuurlijk had dat ook met de terreinkeuze te maken. Er zijn relatief veel (in normale jaren natte tot vochtige) heidegebieden bezocht, terwijl pure zandgronden veelal werden gemedend. Dat laatste is ook uit de totaallijst af te lezen aan het niet al te hoge aantal van de Valse hanenkam (*Hygrophoropsis aurantiaca*), juist een soort die het in 2003 naar zijn zin had en op het pleistoceen bijna overal was aan te treffen. Dit in tegenstelling tot de echte Hanenkam (*Cantharellus cibarius*) die zich alleen in juli plaatselijk even liet zien en daarna schitterde door afwezigheid. Tijdens de werkweek is hij alleen op De Slotplaats in Bakkeveen gevonden.

Uitschieters

Voor grote ascomyceten had niemand naar Bakkeveen hoeven komen. Er waren nauwelijks bekerzwammen (*Peziza*) en ondanks dat er vrij veel langs schelpenpaden is gekeken, is een van de liefhebbers van dit biotoop, de Witte Kluifzwam (*Helvella crispa*) slechts een paar keer waargenomen. Onverwachte uitschieters waren er wel. Zo is de Zwavelmelkzwam (*Lactarius chrysorrheus*) in ruim 1/3 van de bezochte gebieden waargenomen. Ook de Bonte berkenboleet (*Leccinum variicolor*) was opvallend aanwezig met 9 gebieden, evenals de toch als zeldzaam bekendstaande Holsteelboleet (*Boletinus cavipes*; BE) die in 5 hokken is waargenomen. Boleten sprongen er anderszins ook uit: er werd een gelige variant van de Heksenboleet gevonden die als *Boletus erythrinus* var. *discolor* door het leven moet gaan. Ook is er een Eekhoortjesbrood gevonden met sterk gele poriën, een vorm die eerder beschreven is als *Boletus edulis* var. *pusteriensis*. Die naam verwijst naar het Oostenrijkse Pustertal, waar deze zeldzame variant voor het eerst is waargenomen en beschreven.

Nieuw voor Nederland was *Entoloma insolitum*. Zeer bijzonder, maar voor de eerlijke vinder slechts een hernieuwde kennismaking, want 19 jaar geleden verzamelde hij ook al de type-collectie in Zwitserland. Het is een volstrekt onopvallend paddestoeltje, dat op een kleine *Omphalina* lijkt. Wel ruikt dit satijnzwammetje naar meel en heeft het opvallende pleurocystiden. Zelden was een satijnzwam zo makkelijk te determineren!

Een bijzondere vondst deed de zondagploeg die het gebied uitkamde boven het Groote Veen, in het Friese deel van Boswachterij Appelscha. Langs een schelpenfietspad groeiden hier drie vruchtlichamen van de Grote aardster (*Geastrum pectinatum*). Niet meteen als zodanig herkend, want het grootste exemplaar was amper 40 mm groot. Deze aardster is niet speciaal gebonden aan kalk en wordt ook wel vaker in het binnenland gevonden (Jalink, 1995). Volgens de Verspreidingsatlas waren er in Noord-Nederland tot nu toe drie vindplaatsen.

Whiskey

Tijdens de eerste verkennende wandeling door het natuurgebied naast Nieuw Allardsoog werd langs een zandige padrand een klein bruintje verzameld dat bij thuiskomst onder de microscoop (met dank aan Thom Kuyper en een goed glas whiskey) zich ontpopte tot het Harig kaalkopje, *Psilocybe puberula* (VN), uiterst zeldzaam en tot nog toe alleen bekend van de

type-localiteit bij Leusden. Het onderscheidt zich van alle overige voorkomende *Psilocybe*'s in de sectie *Caerulescentes* door een behaard hoedje. Als je er op verdacht bent is het net met de loupe te zien. Een exemplaar is natuurlijk weinig voor een mooie herbariumcollectie en dus werd in de namiddag het pad nogmaals afgezocht. Maar tevergeefs! Groot was echter de verbazing toen de volgende dag deze soort nogmaals opdook uit een verzameldoosje, ditmaal afkomstig van de Duurswouderheide. Helaas weer een solitair groeiende individualist, zodat we nu twee collecties rijker zijn van ieder één exemplaar!

Afgehaakt

Volgens een enige tijd geleden gehouden enquête onder lezers van *Coolia* worden werkweekverslagen weinig positief beoordeeld. Men houdt meer van soortbeschrijvingen. Om aan die wens tegemoet te komen, zijn in dit verslag wat korte beschrijvingen opgenomen van enkele gordijnzwammen en kleine asco's. Misschien heeft dit niet verhinderd dat de meerderheid van de lezers allang heeft afgehaakt. Zo blijven de deelnemers aan de werkweek in Bakkeveen over en kunnen we, zo onder elkaar, nog wat opmerkingen plaatsen die elders geen onderdak vonden. Bijvoorbeeld de vondst van de Wortelende kapjesinktwam (*Coprinus strossmayeri*) in Natuurschoon. In 1997 sierde deze uiterst zeldzame inktzwam de omslagen van *Coolia* van die jaargang. Tot voor kort was de enige vindplaats van deze soort landgoed Nijenrode bij Breukelen waar hij tussen wat houtafval steeds in grote toefen tevoorschijn kwam.

Terwijl de meeste deelnemers op de laatste dag al weer op weg naar huis waren besloot een klein groepje onder leiding van Bernhard de Vries nog een bezoek te brengen aan een kleine zandverstuiving met wat hei en omringend bos vlak bij Bakkeveen: het bleek een zeer rijk stukje met veel soorten *Russula*'s, waaronder tarijke exemplaren van de Groene berkenrussula, *Russula aeruginea*.

En aan het eind van de ochtend brak de zon door (voor het eerst deze week).

Overzicht

Voor deelnemers is het leuk om terug te kijken op zo'n week middels een overzicht als dit. Want aan overzicht ontbreekt het vaak tijdens een werkweek. Het totaal aantal vondsten per dag is meestal groot, evenals de hoeveelheid collecties die nog (na-)gedetermineerd moet worden. Ondanks praatgroepen en kringgesprekken is het dus lastig om te weten wat er gedurende die week allemaal aan bijzonders is gevonden. Alleen dat al maakt een verslag als dit zinvol. Daarbij is het aardig om voor de eeuwigheid vast te leggen wat een mycologisch moeilijk jaar als 2003 tijdens een werkweek heeft opgeleverd.

Met dank voor aanvullende gegevens: Atte van den Berg, Marcel Groenendaal, Peter Jan Keizer, Thom Kuyper, Chiel Noordeloos, Mirjam Veerkamp. En dank aan Grieta Fransen voor het maken van de totaallijst.

Literatuur

- Arnolds, E., Kuyper, Th.W. & Noordeloos, M.E. (red.). 1995. Overzicht van de paddestoelen in Nederland. Uitg. Nederlandse Mycologische Vereniging.
- Jalink, L.M. 1995. De aardsterren van Nederland en België. *Coolia* 38 Supplement.
- Keizer, P.J. 2004. Een gedenkwaardig paddestoelenseizoen. *Coolia* 47 (1): 2-7.
- Nederlandse Mycologische Vereniging. 2000. Verspreidingsatlas deel I en II.